

Inleiding IZB- Predikantenochtend – dr. Kees van Ekris

De werkelijkheid van God

- ontdekken, benoemen, missen, beleven, bevechten...

Vanmorgen hebben we een soort ‘werkplaats IZB’. Het is het einde van het seizoen, en als predikant bevind je je dan vaak in een modus van reflectie: je kijkt terug op de activiteiten van het afgelopen jaar: de prediking, het gemeentelven, patronen waar je grip op probeert te krijgen. Tegelijkertijd kijk je soms wat vooruit: Wat staat mij in deze gemeente de komende tijd, het komend seizoen, te doen? Wat dient mijn gemeente? In deze ‘werkplaats’ geven we dat proces vanmorgen gezamenlijk vorm. Het is zowel een individuele reflectie als ook een contactmoment voor ons als IZB: waar bevinden wij ons in onze ontwikkeling, wat herken je daarin en wat minder, wat zou je willen accentueren?

Ik benoem vijf dimensies van het missionaire gemeentewerk en die diep ik uit. Alle vijf zijn aanwezig in de afdelingen van onze organisatie, en zijn ook traceerbaar in de lokale gemeente. Vervolgens vragen we je om een keuze te maken voor één van die vijf aandachtspunten. Als jij zou moeten kiezen welk aspect je uit wilt diepen ten bate van jouw predikantschap en jouw gemeente, welk aspect zou je dan kiezen? Op die manier krijgen we met elkaar ook wat feeling over waar verschillende predikanten en gemeentes zich bevinden. Dat kan interessante observaties opleveren en hopelijk ook een vruchtbaar onderling gesprek.

De denkvraag die we elke groep meegeven is: welke observaties uit jouw gemeente en uit jouw prediking zorgen ervoor dat je voor dit accent kiest? Benoem eens voor je collega’s waarom je voor dit accent kiest? De tweede vraag, die daaruit voortkomt, verwerken in een tweede gespreksronde: Op welke manier kunnen deze accenten doorwerken in jouw gemeente? Over welke accenten zou je willen preken, welk soort activiteiten, gekoppeld aan deze thematiek, merk je dat resoneren in je gemeente? Of, misschien resoneren ze niet, maar denk je toch dat de gemeente ze nodig heeft. Hoe kan de IZB je daarin helpen?

Vijf dimensies

Het hoofdthema van vanmorgen is ‘de werkelijkheid van God’, je zou kunnen zeggen: de *praesentia realis Dei*, een voornaam thema in onze traditie en een rijk thema om te overdenken zowel vanuit het perspectief van de prediking, het gemeentelven, het missionaire werk en het pionierswerk. In al die facetten leven wij ervan dat die werkelijkheid van God gebeurt. Ik zal in mijn beschrijving/voorzet gebruik maken van verschillende observaties uit conferentie, studiedagen en lezingen van de afgelopen maanden.

1. Uitgaan van de werkelijkheid van God

Het eerste accent wat we zouden kunnen leggen, zowel in het gemeentelven als in de ontwikkeling van de IZB, is het ‘uitgaan van de werkelijkheid van God’. Om een voorbeeld te geven: Paus Franciscus opent zijn apostolische bemoediging voor jongeren ‘*Christus vivit*’ met een doxologisch fragment. *Christ is alive. He is our hope, and in a wonderful way he brings youth to our world, and everything he touches becomes young, new, full of life. The very first words, then, that I would like to say to every young Christian*

are these: Christ is alive and he wants you to be alive. Zo'n opening heeft een enorme kracht: Er wordt niet begonnen met de problematisering van God of van Gods werkelijkheid of met een inventarisatie van negatieve culturele invloeden (die volgen later), maar allereerst wordt de toon gezocht van de zekerheid van het geloof. Je kunt het vergelijken met de keuze voor de thematiek van de 'vreugde' als hoofdaccent in het beleid van de IZB. Het eigene van de christelijke kerk is het leven vanuit de vreugde en de aanbidding. Misschien: als je daar niet mee begint, kom je er dan nog wel? Ik las dezelfde accenten in het beleidsplan van de HGJB, die met een zeker appèl en misschien wel met zelfbewustzijn jongeren uitnodigt tot deze werkelijkheid. Ik hoorde prof. Immink op de Mennorode-conferentie dezelfde accenten leggen: 'We moeten als kerk niet zo bezig zijn met of en hoe we relevant zijn in deze cultuur. De relevantie van het christelijke geloof gebeurt allereerst in de christelijke gemeente zelf, en in ons eigen leven'. De relevantievraag kan een hele fnuikende druk geven op zowel prediking als het gemeentelven zelf. Als je van deze geloofsaccenten uitgaat dan is prediking en toerusting veel meer iets van het leven vanuit en in deze werkelijkheid van God, dan gaat het om onderscheidingsvermogen en inwijding, om het vermogen te laten zien hoe je uit de werkelijkheid van God kunt leven.

Op de Mennorode-conferentie gebeurde hieromtrent een interessante discussie, die niet echt beslist werd. Het is een oude discussie, en in zekere zin een onopgeloste discussie, maar hij is actueel denk ik. Aan de ene kant waren er deelnemers die sterk het objectieve karakter van het heil benadrukten, het voorwerpelijke. De kracht van traditie, van sacramenten, de rechtvaardiging die ons wordt toegezegd en aangezegd. Anderen benadrukten sterker dat in onze tijd de werkelijkheid van God met name ervaren wordt in het eigen leven, in de eigen beleving en in het als uniek ervaren eigen levensverhaal. Er zijn in onze tijd zoveel waarheden, en de toegang van Gods waarheid in ons leven gebeurt vooral via de 'onderwerpelijke' kant, de bevinding, de persoonlijke ontdekking, de ervaring. Misschien dat daar een accent zou moeten liggen: in het uitdenken hoe traditie, sacrament en rechtvaardiging van de goddeloze te verbinden is met een huidige samenleving die individueel georiënteerd is, waar traditie en instituut en gezagsverhoudingen eroderen, en waar de persoonlijke *queeste* cruciaal is voor mensen. Je kunt zeggen: het gaat hierin om de verbinding tussen het objectieve en het affectieve, en beiden hebben elkaar nodig.

Wim Dekker gaf een specifieke uitwerking van het spreken over de werkelijkheid van God. Hij pleit voor een trinitarisch spreken over die werkelijkheid, een spreiding waardoor ruimte ontstaat om zowel te spreken over souvereiniteit, verkiezing, verzoening en verbond, maar ook over de werkelijkheid van lijden, van ervaringen van afwezigheid van God, en van vernieuwing, maar ook pneumatologie, van dwars dit alles heen Gods werkelijkheid die vernieuwend werkt en erfahrbaar is, van hoop en verrassing.

2. De werkelijkheid van God staat onder druk

Een ander accent dat zich opdringt in onze tijd is juist het serieus nemen van ervaringen waarin die werkelijkheid van God onder druk staat. Het risico van het eerste accent is dat het theologiseert alsof er niets specifieks gaande is in onze tijd en in onze gemeentes. Voor je het weet worden die stoere theologische thema's een soort

‘semantische postulaten’: we poneren de werkelijkheid van God, we gaan ervan uit en we veronderstellen die, zonder als het ware de ‘empirische stem’ van mensen te verdisconteren. Maar is dat nu de juiste strategie?

Er is nogal wat gaande in onze gemeentes en in de persoonlijke levens van gemeenteleden. Waarom staat ‘huisgodsdienst’ zo onder druk? Maar niet alleen dat, ook de beleving van de zondag, van de sacramenten en van de prediking. Het voelt alsof we niet zomaar door kunnen as if nothing is happening? Waarom is er zoveel polarisatie in gemeentes, wat is die vreemde verflauwing in het gemeentelven. Als je een geestelijke dieptepeiling maakt van allerlei gemeenteleden, jong en oud, dan voelt het soms alsof velen in parallelle werkelijkheden leven. Aan de ene kant is er de geloofstaal en de geloofspraktijk, maar tegelijkertijd proef je dat er ook ‘andere ikken’ in gelovigen te ontdekken zijn. Het lijkt alsof deze cultuur grote invloed heeft op het geestesleven van mensen, het lijkt alsof gemeenteleden vandaag onbeschutter in deze cultuur staan. Paul Visser gebruikte het beeld van de ijskappen die van onderop wegsmelten. Vanaf de oppervlakte gezien lijkt er nog een dikke laag ijs te liggen, maar het geloof smelt van onderop weg, zonder dat je het ziet. Plotseling kan in gemeenteleden het ongeloof, de twijfel, de verveling of de innerlijke vervreemding tot het geloof naar buiten breken. Dan blijkt dat er allang innerlijk iets gaande was van secularisatie, van een steeds dunner wordend geloofsleven. Maar ‘onder de radar’. Misschien moeten we niet postulerend spreken over de werkelijkheid van God, maar veel onderscheidender spreken over wat er gaande is in individuele levens. Misschien, zoals in de Nadere Reformatie er ook diepgaande kennis was over wat er allemaal gebeurt in het zieleven, misschien dat we zo veel meer moeten expliciteren wat er allemaal aan ons gebeurt qua aanvechting, qua twijfel en verveling, qua beïnvloeding, qua potentiële geloofs-apostase. Niet met als doel om de werkelijkheid van God te problematiseren, maar om onszelf te problematiseren, en door te krijgen op welk front de gemeente aangevochten wordt. Misschien is het wel zo dat de akker van het innerlijke leven op deze manier weer helemaal opengespit moet worden, wil die akker ontvankelijk kunnen worden, en wil niet het zaad voortdurend weggepikt worden of beginnende groei verstikt worden.

In dit verband kan het behulpzaam zijn om nog eens goed te kijken naar de slogan dat ‘de grote verhalen voorbij zijn’. Misschien is dat ook een verhullende diagnose. Je kunt misschien met evenveel recht zeggen dat onze tijd barstenvol grote verhalen zit. Ik lees steeds meer over een soort ‘battle of mythologies’, als typering van onze tijd. Onze tijd kent een soort mythologische lading, kun je zeggen, en levens van mensen worden op diepgaand niveau beïnvloed door invloedrijke (niet-christelijke) verhalen en praktijken. Denk aan de invloed van welvaart op het denken, het handelen en de verbeelding van mensen, hoe een ontwrichtende werking heeft dat. Denk aan invloed van techniek, en de mythologische suggestie die technologische vooruitgang impliceert. Denk aan de kracht die ethniciteit en kom-af opnieuw doet gelden. Denk aan de myhtologische kracht van ‘in contact staan met de natuur’, met vruchtbaarheid en seksualiteit.

Een voorbeeld: Ik heb de afgelopen weken een roman gelezen van een invloedrijke Amerikaanse schrijfster (Elizabeth Gilbert). Ik las dat boek omdat ik in de aankondiging zag dat het een roman is over ‘vergeving en verlossing’. Moet je horen hoe een religieuze lading er in die taal zit. Het boek heet *City of Girls*, het is goed geschreven

maar in zekere zin vlak. Het gaat over een meisje uit de provincie, van gegoede kom-af, die in de theaterwereld terechtkomt, die een uitgesproken promiscu leven leidt, met veel seksualiteit, en dus ook met veel drama en teleurstelling. Wat zoekt ze in die lichamelijke beleving: verlossing van een diepgevoelde duisternis (dat staat er expliciet). Je zult zien dat, net als haar vorige boek *Eat, pray, love*, dat dit boek verfilmd gaat worden, en dat heel veel mensen dat gaan kijken, ook uit de christelijke gemeente, en dat die iets meekrijgen van die mythologische laag dat verlossing gebeurt in dat jij je diepste ik en je eigen lijf, tot ontplooiing laat komen. Ik zie de effecten van die 'mythologie' of huwelijken, op jongeren en op veertigers, je voelt dat er iets potentieels ontwrichtends in zit.

Trouwens: op een heel ander vlak had prof. Beatrice de Graaf al een paar keer gezegd dat een belangrijk motief in terrorisme 'radicale verlossing' is, dat je zo iets kunt begrijpen van die plotselinge ommekeer die mensen zomaar kunnen maken: dat ze uit hun rafelige en haram-leven zich ineens geven aan een radicaal, geperverteerd verlangen naar verlossing.

De grote verhalen zijn niet voorbij, allerlei grote verhalen zijn springlevend en ze strijden om de ziel van mensen, van culturen. En als je doorkijkt hoe die beïnvloeding gebeurt heb je allerlei materiaal voor catechese en voor prediking om het eigene te laten zien van wat vergeving en verlossing in de Bijbel en de christelijke traditie betekent. Je kunt heel goed zeggen dat het expliciteren van deze invloeden een missionair thema bij uitstek is. Misschien is het niet zo dat mensen niet geïnteresseerd zijn in het Evangelie, maar het is misschien zo dat wij niet doorhebben hoe we het eigene van het Evangelie in dit krachtenveld expliciteren kunnen. En misschien hebben we de 'tegenverhalen' amper scherp?

3. De werkelijkheid van God en de werkelijkheid van het alledaagse leven
Als IZB, en ook als predikant, kun je regelmatig de vraag horen naar de concretisering van het geloof en van de preek. 'Wat heeft de zondagse preek te maken met mijn werk, mijn geseculariseerde omgeving of buurt, met mijn vrienden?' Voor je het weet zijn het twee afzonderlijke werelden. We merken een verlegenheid tot concretisering, zowel bij predikanten als bij gemeenteleden zelf. Dat laatste is soms een opmerkelijke observatie: waarom lukt het gemeenteleden zelf niet om die concretisering te maken naar hun eigen gezin, hun eigen concrete leven? Is dat een teken van afnemende creativiteit en passiviteit, misschien zelfs van een soort consumentenhouding? Of, heel anders gezien, is het juist een mooi verlangen, een teken van geestelijk leven, om het Evangelie te concretiseren in echte levens en in de omgang met echte mensen en echte vraagstukken? Is het niet ook een kans voor de prediker om te expliciteren wat een Schriftgedeelte zegt en vervolgens samen te oefenen in wat de concretisering daarvan is in de 21e eeuw?

Ik zeg bewust 'oefening'? Het is namelijk nog niet zo eenvoudig om die concretisering te maken. De observatie van hoorders die wij bij Areopagus soms terugkrijgen is dat de concretisering in de preek niet altijd recht doet aan de complexiteit van de levens van hoorders. Iemand zei: Mijn leven is veel 'groter', veel 'breder en veelstemmiger', veel 'heftiger' ook dan de schets van het leven in de preek. Dus: de vragen waar ik mee te

maken heb, zijn veelzijdiger en existentieler dan ik in de preek hoor, en als dat zo is dan mislukt de concretisering dus. Het voorbeeld ging over een predikant die dertigers typeerde als een generatie van 'druk, druk, druk', en die daar ook een hele negatieve typering van gaf. Waarop die dertiger zei: 'Je hebt gelijk, ik ben druk: ik ben moeder, ik zorg voor mijn ouders, ik heb een roeping voor de buurt, ik werk, ik probeer actief in de kerk te zijn, ik heb zo ook mijn eigen dilemma's en vragen, maar kom dan in de preek in mijn drukte, kom naast me staan en help me hoe ik daar dan in kan leven'. Samen oefenen hoe we precies concretiseren dus.

In deze vraagstelling merken we grote behoefte aan een 'theology of the ordinary' (Tish Harrison Warren). Hoe kun je het gewone leven van een opleiding volgen, op een ROC zitten, het gewone leven waarin Bilal je vriend is, waarin je niet zoveel taal hebt voor geloof, het gewone leven in het dorp, in de echtscheiding van je zus, in de gedragsproblemen van je zoon, hoe kun je die dingen nu verbinden met geloof, met de doop, met prediking?

Het is voor een gereformeerd denkend gelovige overigens ook wel kwestie, misschien wel een pijnlijke kwestie. Hoe is het mogelijk dat een traditie die zo expliciet een rehabilitatie beoogde van het gewone leven, van het werk, het gezin, de samenleving, de politiek, hoe is het mogelijk dat juist in die traditie een kloof wordt ervaren met dat gewone leven? Wat liggen er nog voor theologische impulsen in onze traditie, die in onbruik geraakt, klaar om toegepast te worden?

4. De werkelijkheid van God in het leven van niet-gelovigen

In zijn boek over Handelingen 17, en recent tijdens een lezing op de Mennorode-conferentie, schreef Wim Dekker: 'Durven wij volkomen seculiere mensen erop aan te zien dat God met hen verbonden is en dat als ze ooit tot geloof komen ze hetzelfde zullen zien als wat Augustinus na zijn bekering zag: God was al de tijd bij mij, ook toen ik mijlenver van Hem verwijderd was'. Met andere woorden: God is geen 'Inbreker van buitenaf, maar Hij was altijd al bij ons in alle ervaringen van het menselijke bestaan'. Durven en kunnen wij, met vallen en opstaan, ook oefenen in het benoemen van Gods werkelijkheid in basale ervaringen van menszijn? Is het voor gelovige en niet-gelovige beiden niet een verarming en een sterilisering van het geloof, als we Gods werkelijkheid niet weten te verbinden met die basale, oerervaringen van het menselijke leven: een kind krijgen, onvruchtbaar zijn, tegen je grenzen aanlopen, liefde en seksualiteit, creativiteit en talent, de dood en de wanhoop, de bloei van het bestaan en het verval? Hebben we, met andere woorden, niet een sterke theologie van de schepping nodig, van de Schepper en het schepsel?

Op empirisch niveau merken we in de gemeente hoe ingrijpend het is als het vocabulaire en de concepten van het geloof niet meer 'communiceren', en met name niet met je moeder die niet gelooft, of met je kind dat afhaakt. Als het gewoon niet lukt om een gezamenlijk taalveld te vinden, om geloofstaal te hebben over een gedeelde en gezamenlijke werkelijkheid. Je kunt daarnaast ook zeggen dat ook in de grote ecologische vragen een realistische scheppingsleer nodig is.

Op deze manier kan theologische reflectie, bijbels-theologische lijnen en concrete preken en kringen waarin dit geoefend wordt, de werkelijkheid van God ook in het

leven van niet gelovige mensen, in een enorme behoefte voorzien. Als predikant voel je soms aan hoezeer je hierin ook training en scholing nodig hebt, hoe belangrijk het is dat je als voorganger voorgaat in een houding van openheid, alertheid, creativiteit. Concrete voorbeelden waarin je Gods werkelijkheid aan weet te wijzen in het leven van allerlei soorten mensen in je preek, kunnen vaak rekenen op een aandachtig gehoor. Maar hoe ontdek je zelf die 'sporen van God' in deze werkelijkheid?

5. De werkelijkheid van God is een zaak van gebed

Een laatste accent benadrukt weer een ander aspect van het geloofsleven. Je kunt zeggen: ik vind voorgaande noties te cognitief, te diagnostisch, het verwacht te veel van menselijk inzicht en onze eigen activiteit. De werkelijkheid van God is in de Bijbel niet een statisch iets, maar is een werkelijkheid met een eigensoortige dynamiek. God kan zijn gezicht verbergen, de Geest kan in de gemeente bedroefd worden, er zijn machten die de werkelijkheid van God verduisteren willen. In dit alles zijn de wapens van de christelijke gemeente geestelijk van aard: gebed, bekering, heiliging, zuiverheid van hart zonder welke niemand God zal zien. Het vraagt ook iets van een 'alternatief leven', van een leven waarin je bewust strijdt met de goden van deze eeuw. Juist daarin moet de gemeente geoefend worden. Ze moet niet in de 'denk-modus' gezet worden, maar in de 'gebeds-modus. We zouden samen intensiever moeten oefenen in het gebed om een reveil, in een gezamenlijk gemeentelven van heiliging en gloed. Ons spreken over God moet getoetst worden aan de maatstaven in hoeverre het ons tot aanbidding brengt, adoratie en omkeer. We doorbreken de secularisatie niet met onze plannen, het is eerder de vraag of daarmidden een christelijke gemeente is die bewaard blijft voor de afval, waarin Jezus geloof zal vinden als Hij terugkomt. Zouden we als voorganger en als IZB niet veel meer die appellerende dimensies moeten stimuleren in de gemeente en in ons eigen leven. Gebed is de kurk van het gemeentelven en liefde, en niet de doctorandussencultuur van de beleidsplannen en het eindeloos herhalen van problemen. Is dat niet cruciaal in het ontvankelijk worden voor de werkelijkheid van God? De geestelijke strijd als thematiek en de belofte van de overwinning.

De vraag aan ons gezamenlijk: Welke van deze vijf accenten hebben wat jou betreft prioriteit in jouw gemeente? Maak een keuze, en vertel de collega's eens welke observaties in het concrete gemeentelven voor deze keuze gezorgd hebben?